

Biuletyn

Koła Miłośników Dziejów Grudziądza

Z Graf. W.
Kulerskiego

Rok III: 2005

Numer 2 (41)

Data odczytu: 12.1.2005

Data wydania: 12.1.2005

Edward Wiśniewski

Historia Tuszewa.

Wg „Słownika Geograficznego Królestwa Polskiego (1892), Tuszewo jest już umiejscowione w przywileju łowickim z 1222 r. jako „Tuseph”, a zarazem jako „Narozsne”, a w przywileju księcia mazowieckiego Konrada z 1233 r. widnieje jako wieś pod nazwą „Tuschino que Naroschinik dicitur” (tj. Tuschino, które się Naroschinik zowie). Wg „Encyklopedii Powszechnej” – Naroczniczy, była to jedna z grup ludności słowiańskiej w Polsce w XII i XIII w., która spełniała służbę kurierską i wywiadowczą oraz zamieszkiwała głównie na narożach grodu. Z tego wynika, że już w XI w. Istniał gród na terenie obecnego starego miasta Grudziądza i na jego potrzeby – wieś Tuszewo była przeznaczona. A że Tuszewo jest jedną z najstarszych miejscowości, niech świadczy fakt, że już w 1170 r. wchodziło w skład dóbr ziemi chełmińskiej, należących do wojewody Żytoślawa z rodu Powalów, a później księcia Mazowsza – Konrada.

Wieś Tuszewo jest również wzmiankowana w dokumencie lokacyjnym w 1291 r. dla miasta Grudziądza

Wieś była usytuowana u brzegów nie istniejącego dziś jeziora tuszewkiego. Akwen ten, wielkości jeziora Wielkiego Rudnickiego, rozciągał się na polach: od zachodu – obecnej ul. Piłsudskiego, od północy dotykał jeziora Tarpno, od wschodu graniczył z Księżymi Górami, od południa z Czarnym Rowem, który był jednocześnie granicą między starostwem grudziądzkim i pokrzywieńskim. Czarny Rów był zarazem rowem zbierającym wody z mokradeł wsi Gać. Jezioro Tuszewskie było raczej płytkie, gdyż szybko wysychało, a tym samym wieś zdobywała nowe połacie ziemi, głównie w jego części północnej.

. Jezioro to miało ogromne znaczenie gospodarcze, gdyż już w 1386 r. doprowadzano wodę pitną z wyżyny węgrowskiej dla mieszkańców miasta. To także przyspieszyło jego wysychanie w olbrzymim tempie. Zbudowana została grobla nazwana Tuszewską (obecnie ul. Rapackiego). W XVII w. Wspomina się jeszcze o małym jeziorze zwanym „Tuszewko” – prawdopodobnie jest to jezioro pomiędzy ulicą Waryńskiego a ogrodami działkowymi. W XIV w. Krzyżacy założyli w północnej części Tuszewa folwark dla owiec. W 1396 r. miał on już 1213 owiec i 500 skopów. Obszar folwarku wynosił 9 włók i 4 morgi. Kroniki wymieniają również (w 1413 r.), że rycerz Tomasz miał tu swoją własność. Wojny XV w. I choroby szalejące nie sprzyjały rozwojowi wioski, czego dowodem jest to, że starosta Jan Zborowski w 1590 r. obsadził tu na lat 40 – holenderskich osadników menonitów. Jego następca starosta Maciej Konopacki, odnowił ten przywilej dnia 21 4.1604 r. Posiadłość wynosiła 12 włók i 24 morgi roli. Czynnosc wynosił po 1 florem i 30 groszy od morgi to znaczy 192 floreny, płatne na św. Marcina i tyle sam na św. Filipa i Jakuba. W 1667 r. jest zapis, że proboszcz pobierał od 12 włók – 6 korcy jęczmienia i tyleż owsa.

W 1729 r. Tuszewo było wsią królewską o 25 mieszkaniach a w 1857 r. uwłaszczono 17 dzierżawców, w 1885 r. obszar rolny wynosił 366 ha, wieś miała 29 domów i 195 mieszkańców.

W XIX w. Istniała w Tuszewie 2-letnia szkoła bezwyznaniowa, do której uczęszczało w 1877 r. 115 dzieci,uczonych przez 2 nauczycieli. Po przebudowaniu w latach 20-tych XX wieku, postawiono nowy budynek w miejscu starego – u zbiegu ulic Łyskowskiego i Waryńskiego. Obecnie budynek ten jest użytkowany przez oddział plastyczny Zespołu Szkół Budowlanych i Plastycznych.

Duży rozkwit Tuszewa nastąpił z chwilą wybudowania dworca PKP i linii kolejowych. W rozwidleniu tych linii powstało osiedle Sadowo. Postały też liczne zakłady jak np. w 1911 na końcowym odcinku Drogi Łąkowej – Zakłady Graficzne Wiktora Kulerskiego, zatrudniające 140 osób. Przy Tuszewskiej Grobli (ob. ul. Rapackiego) powstały w XIX w. cegielnia Merleina (ob. STATOIL), cegielnia Falcka, Fabryka Papy (Ventzky, Dudaz), Mleczarnia (Centralmolkerei), właściciel Rohde, Budowlana Cementwarenfabrik i Eisenbeton – Kampmanna. W 1924 r. przy końcu Tuszewskiej Grobli powstał Zakład Przemysłu Gumowego „Pe-Pe-Ge”- właściciele – Halperin – Desert. Na początku lat 30-tych XX w. PKP zamknęły ulicę, ze względu na rozbudowę swojego zaplecza, a tym samym wjazd do zakładu „Pe-Pe-Ge”, więc główne wejście usytuowano od ul. Waryńskiego.

Ulicę Waryńskiego połączono z Tuszewską Groblą tzw. „Czarną Droga”, istniejącą do dziś ale przeznaczoną tylko dla ruchu pieszego i rowerowego.

Naprzeciw „Pe-Pe-Ge”- w latach międzywojennych XX wieku powstało osiedle domków jednorodzinnych nazwane imieniem marszałka Józefa Piłsudskiego.

Na ul. Stachewicza (ob. Waryńskiego), od rogatek przy ul. Kochanowskiego do jeziora Tuszewko, w latach 30-tych XX w., powstały piętrowe domy jednorodzinne. Na przełomie XIX i XX w. Władze niemieckie wybudowały na północ od szkoły koszary wojskowe z przeznaczeniem na kwatery konnego taboru, Tym samym z konieczności powstało połączenie z koszarami w mieście przez wybudowanie ulicy Łyskowskiego. Budynki koszar w latach 20-tych stały się własnością Państwowych Zakładów Tytoniowych, istniejących do 1945 r.

Dnia 15 VI 1934 r. część Tuszewo wraz z Wielkim Tarpnem włączono do miasta, reszta Tuszewo została przyłączona do Grudziądza w 1954 r.

Opis planu Tuszewa

1. Dworze PKP,
2. Czarny Rów – (nie istnieje),
3. Zakłady Graficzne Wiktora Kulerskiego (nie istnieją),
4. Szkoła Powszechna, ob. Zespół szkół Budowlanych i Plastycznych,
5. Zakłady Tytoniowe (nie istnieją),
6. Cegielnia „Falcka” (nie istnieje),
7. Fabryka Papy (nie istnieje),
8. Czarna Droga,
9. Jezioro „Tuszewko” – pozostałość.
10. Zakłady Przemysłu Gumowego „Pe-Pe-Ge”,
11. Osiedle domków jednorodzinnych im. J. Piłsudskiego,
12. Mały Kutersztyn (ob. Własność Przedsiębiorstwa Usług Miejskich),
13. Browar „Kuntersztyn”, ul. Sikorskiego.